

6. Lehrberger J. Machine Translation – Linguistic Characteristics of MT Systems and General Methodology of Evaluation / J. Lehrberger, L. Bourbeau. – Amsterdam, Philadelphia : J. Benjamins Publ. Company, 1988. – 214 p.
7. Schäfer F. Die maschinelle Übersetzung von Wirtschaftstexten: eine Evaluierung anhand des MÜ-Systems der EU-Kommission, SYSTRAN, im Sprachenpaar Französisch-Deutsch: Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades eines Doktors der Philosophie der Philosophischen Fakultät der Uni Saarbrücken / F. Schäfer. – Frankfurt am Main : Peter Lang, 2002. – 393 s.
8. Tschöke A. Eine linguistische Evaluation der maschinellen Übersetzungssysteme T 1 Professional 3.0 und PT plus 98 anhand der Rohübersetzung von Nominalphrasen / A. Tschöke // Saarbrücker Studien zu Sprachdatenverarbeitung und Übersetzen. – 1996. – Bd. 5. – S. 26-34.
9. Vasconcellos M. Factors in the Evaluation of MT: Formal vs. Functional Approaches / M. Vasconcellos // Technology as Translation Strategy. – 1988. – Vol. 11. – P. 203-213.

Брідко Т.В.

УДК 811.112

ВАРІАНТИ ВИМОВИ НІМЕЦЬКИХ ГОЛОСНИХ [i:] ТА [ɪ] (НА МЕТЕРІАЛІ ЗАПИСІВ МОВЛЕННЯ РОСІЙСЬКОМОВНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ)

Сучасна соціолінгвістика звертає посилену увагу до питань територіальної та соціальної варіативності мовлення. Соціолінгвістичні розвідки останніх років характеризуються зростанням зацікавленості вчених проблемами соціальної й територіальної диференціації мови (М. П. Кочерган, О. Д. Петренко, Л. І. Прокопова, О. І. Стеріополо, W. Labov, H. Löffler, H. Menge, A. Mihm, P. Trudgill), гендерної та вікової варіативності мовлення (О. І. Горошко, А. В. Кириліна, А. П. Мартинюк, N. Coupland, J. Peters, L. Push, S. Romaine, D. Tannen, S. Trömel-Plötz), білінгвізму й мовних контактів (О. Р. Валігура, Ю. М. Захарова, Н. Frank, A. Goldbach, F. Grosjean, J. Hammers, E. Haugen, C. Myers-Scotton, B. Pabst, A. Reynolds, W. Weinreich). З розширенням міграційних процесів залишається актуальним дослідження особливостей мовлення іммігрантів, у тому числі мігрантів з колишнього СРСР.

Питання взаємодії німецької та російської мов серед російських німців починає привертати увагу лінгвістів з 1990 року у зв'язку зі збільшенням кількості російськомовних мігрантів у Німеччину. Одними з перших у цій галузі були розвідки німецької дослідниці Х. Франк, спрямовані на вивчення розвитку німецьких національних меншин у Росії та в СРСР [Frank 1992]. У подальшому в Німеччині виходить ціла серія досліджень, присвячених аналізу історичних, психологічних і мовних особливостей російських німців, що проживають у країнах колишнього СРСР та ФРН [Frank 1992; Meng 2005; Baur 1999]. Цікавими, зокрема, є роботи німецької дослідниці К. Менг, яка протягом шести років спостерігала за впливом німецької мови на російську в родинах російськомовних переселенців, що протягом декілька років проживали у Німеччині [Meng 2005]. У центрі уваги цих студій стало вивчення багатьох змін і розвитку домінуючої мови в сім'ях російськомовних мігрантів (зміна М1 (російська мова) на М2 (німецька мова)), а також комплексу труднощів, з якими стикалися російськомовні переселенці у ході оволодіння фонетичним і граматичним устроєм німецької мови [Meng 2001].

Ця стаття є частиною комплексного дослідження соціолінгвістичних особливостей німецької вимови переселенців з колишнього СРСР. Джерелом матеріалу є 81 запис інтерв'ю, основна частина яких здійснена в період з 2005 до 2009 року на території Рурської області землі Північний Рейн-Вестфалія (Федеративна Республіка Німеччина) на цифровий диктофон Olympus VN-240PC. Сумарна тривалість звучання аудіоматеріалу складає 32 години 31 хвилину. Матеріалом фонетичного дослідження слугували сегментні одиниці фонетичного рівня німецької мови (30537 фонетичних реалізацій) в підготовленому і в невідготовленому мовленні. Цільова група дослідження особливостей вимови російськомовних мігрантів Німеччини складалася з 27 інформантів (12 чоловіків і 15 жінок) різного віку (від 15 до 57 років).

Метою статті є дослідження особливостей реалізації голосних переднього ряду високого підняття [i:] та [ɪ] зафіксованих у німецькому мовленні російськомовних переселенців залежно від позамовних факторів (віку та гендеру мовців, ситуації спілкування). Поставлена мета передбачила на сам перед розв'язання таких **завдань**: виділити диференційні ознаки фонем, що потенційно реалізуються в німецькому мовленні російськомовних переселенців і утворюють їх фонетичну систему; встановити гендерні та вікові особливості німецького мовлення інформантів. **Об'єктом** є німецьке мовлення російськомовних мігрантів у Федеративній Республіці Німеччина. **Предметом дослідження** є соціофонетична варіативність голосних переднього ряду високого підняття [i:] та [ɪ] у німецькому мовленні російськомовних переселенців із колишнього СРСР.

У результаті аудіоаналізу німецької вимови досліджуваних інформантів у трьох ситуаціях спілкування встановлено, що довгий закритий голосний переднього ряду високого підняття [i:] нарівні з випадками стандартної вимови зазнав у мовленні інформантів переважно кількісної редукції (подовження чи скорочення його вимови залежно від позиції в слові, темпу мовлення та ситуації спілкування). Довгота фонем [i:] збільшувалася за наявності буквосполучення <ie> у слові, особливо під час повільного темпу розмови у ситуації неофіційного спілкування. Таких змін зазнав насамперед довгий закритий голосний переднього ряду високого підняття [i:] в таких словах: sie [zi:], diese ['di:ze], Krieg [kri:k^h], studieren [ʃtu:'di:ren], Miete ['mi:t^he]. В інших випадках, переважно при швидкому темпі розмови в ситуації неофіційного спілкування незалежно від віку та статі мовців, спостерігалася тенденція до скорочення довгого голосного [i:]: ihn [ɪn], wir [vɪr]. Можливо, частково ці фонетичні особливості в мовленні мігрантів

**ВАРІАНТИ ВИМОВИ НІМЕЦЬКИХ ГОЛОСНИХ [i:] ТА [ɪ]
(НА МЕТЕРІАЛІ ЗАПИСІВ МОВЛЕННЯ РОСІЙСЬКОМОВНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ)**

пояснюються впливом німецької мови Рурської області, регіону, у якому мігранти проживають і з населенням якого спілкуються. Як відзначають деякі німецькі лінгвісти, мешканці цієї області мають тенденцію до зменшення вимови відкритого довгого голосного в позиції відкритого складу [Giles 2005, с. 71].

Наявність фонетичної інтерференції в мовленні російськомовних мігрантів, які мешкають у Федеративній Республіці Німеччина, зумовлює підміну звуків, тобто використання в німецькій вимові найближчих еквівалентів з російської мови. Таким чином, довгий закритий голосний переднього ряду високого підняття [i:] респонденти замінюють у деяких випадках (особливо в односкладових словах) російським голосним <и> [ɪ], який відрізняється від німецьких [i:] та [ɪ] меншою напруженістю мовленнєвого апарату, довготою та ступенем закритості: *mir* [mɪr], *wir* [vɪr], *Lied* [liːtʰ]. Найбільший показник подібних фонетичних субституцій інтерференційного типу виявлено в старшій віковій групі (групі 3), серед представників якої відсоток фонетичної заміни складає 37 % від усіх нестандартних реалізацій фонологічної змінної [i:].

Під час дослідження зафіксовано значну варіативність реалізації фонологічної змінної [i:] залежно від віку мовців. Виявлено, що найбільш динамічний розвиток вимови фонем [i:] спостерігається в молодшій віковій групі (група 1). Тут мінімальний відсоток коректних реалізацій голосного [i:] складає понад 20 %, а в третьому інтерв'ю – понад 67 % від усіх реалізацій [i:]. У середній та старшій вікових групах (групи 2 та 3) мінімальна коректна реалізація в першому інтерв'ю складає відповідно 8 % та 0 %, а в третьому інтерв'ю – лише 31 % та 10 %. Крім того, в групах 1 та 2 після першого інтерв'ю відбувається стабільне збільшення коректних реалізацій фонем [i:], а в старшій віковій групі (група 3) спостерігається тенденція до зменшення відсотка коректних реалізацій голосного [i:]: у більшості опитаних мігрантів результати першого інтерв'ю кращі, ніж дані третього опитування.

Проведений аудіоаналіз дозволяє зробити певні висновки щодо реалізації короткого відкритого голосного переднього ряду високого підняття [ɪ] у мовленні російськомовних мігрантів Німеччини. Зокрема, його реалізація зазнала переважно кількісної редукції (подовження вимови німецької фонем [i:] та фонетичної заміни інтерференційного характеру) і характеризувалася наявністю таких діафонних відношень [i ↔ i:, ɪ]:

1) його довгота подовжувалася в усіх допоміжних словах (слабких формах), і він реалізувався як напівдовгий [i:] або як довгий [i:] в закритому складі у мовленні всіх інформантів незалежно від їх віку, статі та ситуації спілкування: *ich* [i:x]/[i:f], *mit* [mi:t], *bis* [bi:s], *nicht* [ni:xt]/[ni:ft]/[ni:ʃt]. Пояснення цієї фонетичної особливості німецького мовлення мігрантів, можливо, знаходиться в територіальному діалекті німецької мови Рурської області, у якому короткі голосні інколи подовжуються незалежно від їхньої позиції в слові [Giles 2005, с. 71–72]. Крім того, під час інтерв'ю чотири інформанти із групи 2 та один інформант із групи 3 повідомили, що вони свідомо вдаються до гіперкоректної реалізації фонем [ɪ] як [i:] або [i:] під час спілкування з німцями в офіційних закладах, щоб продемонструвати своє володіння коректними нормами німецької вимови;

2) у деяких випадках перед сонорними приголосними [m] та [n] у закритому наголошеному складі короткий відкритий [ɪ] вимовляється як російський голосний <ы> [ɨ]: *in* [ɨn], *immer* [ɨmer]/[ɨmɛr], *hinter* [ɨntɛr]. Такі фонетичні особливості німецької мови в мовленні досліджуваних мігрантів пояснюються впливом закладених у їхній пам'яті моторних навичок артикуляції первинної (російської) мови на фонетичну систему вторинної мови (тобто спостерігається наявність фонетичної інтерференції). Особливо помітне це фонетичне явище в старшій віковій групі (група 3), тобто в інформантів віком понад 40 років. У першому інтерв'ю субституція короткого відкритого голосного [ɪ] російським голосним [ɨ] складала приблизно 40 % від усіх некоректних реалізацій, у третьому інтерв'ю показник такої заміни зменшився на 5 %. У молодшій та середній вікових групах відсоток субституцій німецького голосного [ɪ] російським голосним [ɨ] складав відповідно 3,7 % і 10 % у першому інтерв'ю і 0,4 % і 7 %.

При вивченні реалізації фонем [ɪ] залежно від вікового аспекта найбільш динамічний розвиток вимови фонем [ɪ] спостерігається у молодшій віковій групі (група 1): мінімальний відсоток коректних реалізацій голосного [ɪ] складає понад 41 %, а в третьому інтерв'ю – понад 80 % від усіх реалізацій фонем [ɪ].

У німецькому мовленні інформантів середньої та старшої вікових груп (групи 2 та 3) зафіксовано менший відсоток коректних реалізацій фонем [ɪ]: мінімальна коректна реалізація в першому інтерв'ю становить відповідно 14 % та 18 %, а в третьому інтерв'ю мінімальна коректна реалізація голосного [ɪ] складає лише 44 % та 5 %. Крім того, в групі 1 після першого інтерв'ю відбувається стабільне збільшення коректних реалізацій фонем [ɪ], а в інших вікових групах (групи 2 та 3) ця тенденція відсутня.

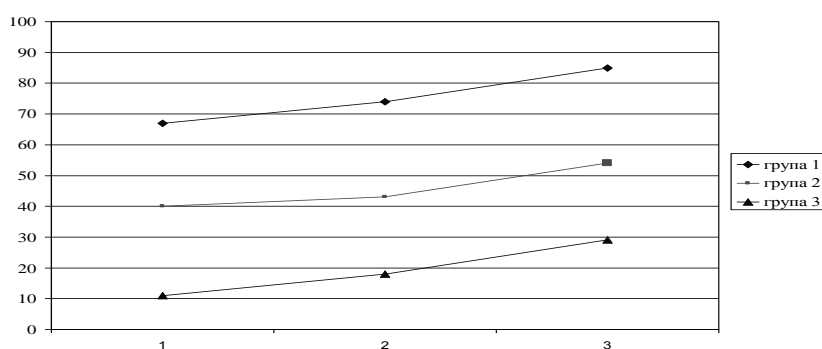
Середні показники стандартної реалізації варіантів голосних переднього ряду високого підняття [i:] та [ɪ] в мовленні російськомовних переселенців Німеччини у віковому аспекті вирізняються в кожному з трьох інтерв'ю. Ці показники наведено для порівняння в таблиці 1 і на графіках (рис. 1 і 2).

Таблиця 1. Середні показники стандартної реалізації варіантів фонологічних змінних [i:] та [ɪ] у мовленні російськомовних мігрантів Німеччини у віковому аспекті

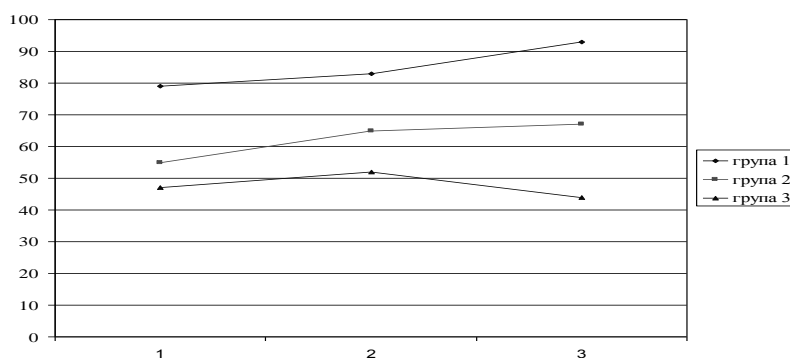
№ інтерв'ю	Фонологічна змінна [i:]			Фонологічна змінна [ɪ]		
	Група 1	Група 2	Група 3	Група 1	Група 2	Група 3
1	67,1%	40,4%	40,7%	79,8%	55,3%	46,7%
2	74,2%	43,5%	46,6%	82,7%	64,9%	51,7%
3	85,2%	54,4%	42,6%	93%	66,7%	44,4%

На горизонтальній лінії графіків (рис. 1, 2) цифрами позначено: 1 – інтерв'ю в ситуації офіційного спілкування, отримане наприкінці мовного курсу з німецької мови; 2 – інтерв'ю в ситуації менш офіційного спілкування, проведене через півроку після закінчення мовного курсу на нейтральній території; 3 – інтерв'ю в ситуації невимушеного спілкування, записане в помешканні інформантів через рік після закінчення мовних курсів.

На вертикальній лінії графіків позначено середню величину коректної реалізації аналізованої змінної у відсотках (від 0 % до 100 %) для кожного контексту спілкування (інтерв'ю 1, 2, 3). Лінії демонструють зміну кількості коректної реалізації фонологічної змінної залежно від її позиції в слові у трьох ситуаціях спілкування та віку мовців.

Рис. 1. Реалізація [i:] залежно від вікового аспекту

Рис. 2. Реалізація фонемі [ɪ] залежно від вікового аспекту

Діапазон варіативності голосних переднього ряду високого підняття [i:] та [ɪ] у віковому аспекті є прямим підтвердженням впливу соціальних факторів на рівень вимови мовця. Як видно з даних таблиці 1 та графіків (рис. 1, 2), представники групи 1, тобто молодшої вікової групи, опановують німецьку мову швидше за всіх. Відсоток правильних реалізацій фонем [i:] та [ɪ] у цих інформантів є найбільшим з усіх груп: з 67,1 % в першому інтерв'ю до 85 % у третьому інтерв'ю під час реалізації фонологічної змінної [i:] і з 79,8 % у першому інтерв'ю до 93 % у третьому інтерв'ю в ході реалізації фонологічної змінної [ɪ]. Таким чином, за 18 місяців представники молодшої вікової групи покращили свої показники вимови на 13 % – 17 %. Повільніше розвивається вимова в групі 3, де всі респонденти віком понад 40 років: середня коректна реалізація голосних переднього ряду високого підняття [i:] та [ɪ] в третьому інтерв'ю не перевищує 43 % під час реалізації фонологічної змінної [i:] і 45 % у ході реалізації фонологічної змінної [ɪ].

Зафіксовані розбіжності в результатах аналізу інтерв'ю трьох вікових груп зумовлені впливом позамовних факторів. Згідно з даними анкет, представники молодшої вікової групи – це учні та студенти, які прагнуть шнайшвидше інтегруватися в німецьке суспільство і щодня спілкуються зі своїми німецькомовними колегами та друзями. Вони хочуть наблизити своє мовлення до нормованої німецької мови (*Hochdeutsch*). Майже всі інформанти середньої вікової групи отримали роботу чи шукають її; вони також активно спілкуються в німецькому суспільстві й адаптуються до нього. Представники старшої вікової групи, навпаки, рідко використовують німецьку мову; деякі з них на момент запису третього інтерв'ю не тільки не були працевлаштовані, але й не мали бажання працювати.

У гендерному аспекті варіювання вимови відзначено, що в усіх ситуаціях спілкування чоловіки більше дотримувалися стандартного варіанту вимови фонем [i:] та [ɪ], ніж жінки. У цілому коливання між вимовою

**ВАРІАНТИ ВИМОВИ НІМЕЦЬКИХ ГОЛОСНИХ [i:] ТА [ɪ]
(НА МЕТЕРІАЛІ ЗАПИСІВ МОВЛЕННЯ РОСІЙСЬКОМОВНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ)**

жінок і чоловіків складало менше 4 % під час реалізації фонем [i:] та не більше 10 % у ході реалізації фонем [ɪ]. Вірогідно, цей факт можна пояснити впливом позамовних факторів: більшість чоловіків працевлаштовані, відвідують перекваліфікаційні курси чи шукають роботу; жінки надають перевагу спілкуванню з родичами та родиною і перебувають удома. Таким чином, чоловіки, які більше розмовляють з німецькомовним населенням, поліпшують своє володіння німецькою мовою.

Крім того, вивчення реалізації фонологічних змінних [i:] та [ɪ] дає змогу встановити, що в німецькому мовленні інформантів наведені голосні зазнали кількісної та якісної редукції. Зміни спостерігалися в ситуаціях підготовленого (монологічного) та непередготовленого (діалогічного) мовлення. Найбільша кількість варіантів реалізації голосних [i:] та [ɪ] спостерігалася у відкритих і закритих наголошених і ненаголошених складах, перед або після сонорних [r] та [n]. Здебільшого особливості вимови голосних [i:] та [ɪ] пояснювалися наявністю фонетичної інтерференції.

При вивченні варіативності вимови інформантів у віковому аспекті виявлено дві основні тенденції: мовлення представників старшої вікової групи характеризувалося наявністю більшого відсотка фонетичної інтерференції та більшою кількістю нестандартних реалізацій фонологічних змінних [i:] та [ɪ], ніж мовлення респондентів інших груп. Серед російськомовних переселенців Німеччини більш коректним є мовлення представників молодшої вікової групи.

Соціофонетичне дослідження німецького мовлення інформантів чоловічої та жіночої статі дозволило виявити різницю у правилах реалізації фонологічних змінних та їхніх варіантів у мовленнєвій поведінці чоловіків і жінок. Як показали спостереження, мовлення інформантів-жінок, як правило, характеризується менш високим рівнем вживання німецького стандартного варіанту вимови, ніж мовлення чоловіків, і відрізняється наявністю більшої кількості варіантів вимови.

Аналіз німецького мовлення російськомовних переселенців є актуальним завжди, оскільки розкриває безмежні можливості для наукової і навчальної діяльності, дозволяє прогнозувати розвиток німецької мови у мігрантів і корегувати його за необхідністю.

Джерела та література:

1. Baur R. Die Unbekannten Deutschen. Eine Lese- und Arbeitsbuch zu Geschichte, Sprache und Integration russlanddeutscher Aussiedler / R. S. Baur, C. Chlosta, C. Krekeler, C. Wenderott.– Baltmannsweiler : Schneider Verlag Hohengehren, 1999. – 184 s.
2. Frank H. Zur sprachlichen Entwicklung der deutschen Minderheit in Russland und in der Sowjetunion / H. Frank. – Frankfurt am Main : Peter Lang Verlag, 1992. – 264 s.
3. Giles P. Regionale Prosodie im Deutschen. Variabilität in der Intonation von Abschluss und Weiterweisung / P. Giles // Linguistik – Impulse & Tendenzen. – Berlin, N. Y. : Walter de Gruyter, 2005. – 384 s.
4. Meng K. "Aussiedlerisch". Deutsch-russische Sprachmischungen im Verständnis ihrer Sprecher / K. Meng, E. Protassova // Sprachgrenzen überspringen. Sprachliche Hybridität und polykulturelles Selbstverständnis. – Tübingen, 2005. – S. 229-266.
5. Meng K. Russlanddeutsche Sprachbiografien: Untersuchungen zur sprachlichen Integration von Aussiedlerfamilien / K. Meng. – Tübingen : Narr, 2001. – 550 s.

Норец М.В.

УДК 811.111

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОЦЕНОЧНО-ЭМОТИВНОЙ ВАРИАТИВНОСТИ
СЕМАНТИЧЕСКОГО СОДЕРЖАНИЯ ЛЕКСИЧЕСКОГО СОСТАВА ТЕКСТА**

Образ и автор – два основных структурно-семантических компонента художественного текста. Они занимают центральное положение в художественном произведении. Эмоции и чувства, которые автор приписывает образу, представляются в тексте как объективно существующие в реальности, а чувства, испытываемые автором и выражаемые им, имеют субъективную окраску. В целостном тексте уровень персонажей и уровень авторского сознания гармонично переплетаются и составляют эмотивную структуру текста.

Образ автора и образы персонажей – фигуры не равнозначные в художественном произведении. Автор связан с изображаемой действительностью, в том числе с миром героев. Двойственность эмотивного содержания обусловлена не только текстовыми свойствами носителей чувства (автор-персонаж), но и функционально. Мирозидение имеет две базисные функции – интерпретативную (осуществлять видение мира) и вытекающую из неё регулятивную (служить ориентиром в мире, быть универсальным ориентиром человеческой жизнедеятельности). «Целостное эмотивное содержание предполагает обязательную интерпретацию мира человеческих эмоций и оценку этого мира с позиции автора с целью воздействия на этот мир, преобразования его» [1, с.18].

Персонаж относится к разряду основных содержательных универсалий. Поэтому эмотивные смыслы, включаемые в его содержательную структуру, обладают особой информативной значимостью в тексте. Эмоции персонажа изображаются как особая психологическая реальность. Целокупность эмоций в тексте – своеобразное динамическое множество, модифицирующееся по мере развития сюжета.

Эмотивные смыслы являются семантическими компонентами микротем сложного синтаксического целого. «Выделяют: